

Normowski A 15/X 1789

3695.1a

150

⑤

a. - f

<http://rcin.org.pl>

G Ł O S JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA ANTONIEGO ROZNOWSKIEGO

PISARZA ZIEM: i POSŁA WWDZTWA GNIEZNSK:

Na Sessyi Seymowey dnia 15. Paźdz: 1789.

M I A N Y.

NAYIASNIEYSZY KROLU PANIE MOY MIŁ:
PRZESWIETNE SKONFEDEROWANE RZPLITEY STANY!

TO, co miało Skarbowi Rzplitey w ogóle Kraiu Panowa-
niu W. K. Mci P. M. Mił: podanego, nad inne wszelkie
iuz odkryte źródła, naymocniejszy uczynić zasilenie, to,
co w Ekonomice Kraiowey lubo dawnemi Prawami zabezpieczoney,
jednak później, a to w ten czas: kiedyśmy naywię-
cey w Oycach lub Dziadach Naszych sądzili się być wol-
nemi, naybardziej jednak do Stanu podległości, do Stanu
niewolniczego, do nieporządku, smakując sobie w podchle-
biającey Nam momentalnie roskoszy: rozumiejąc, iż na tym
tylko Wolność zależy, ażeby żadnego nie dać Podatku, i
że tylko w wnętrznościach Ziemi nayzyskowniejszych, lub
od Sąsiadów naszych w zapale wojennym dość długo, bo przez
przeciąg siedmioletni, iuz za pamięci naszej znajdujących
się, szukać Nam należało użytków do ukończenia naynie-
szczęśliwszego panowania Jana Kazimierza przywykli byli
zaniedbaney, a cyrkulacją pieniędzy niepotrzebnie do tych
czas za Granicę wychodzących utrzymującey widoczne uży-
tki skazywać, to, co niewątpliwie zamożność obfitą, co za-
ludnienie nayliczniejsze, co pomnożenie Fabryk, co pod-
niesienie nawet Produktów rolniczych naszych w przyszło-
ści, co ulgę Ludowi ubogiemu przynieść, Woyskowym w
sprawiedliwey nie od arbitralności Rzemieślników, iak dotąd
było dependującey, opatrzyć niezawodnie potrafi; To Nay-

A

iaśń: Panie! i Prześw: Skonf: Rzplitey Stany! iednym z Nas w tey tu Praw Swiątyni iuż z Wielkorady, iuż z Prawodawcow zdaie się, że Proiekt przez moiego Kolegę JW. Madalińskiego podany, i iuż co do oddawania Skor na Skarb *in Natura* od Rzeźników większością przyięty, będzie naruszeniem Traktatów, będzie nie tylko niepodobny w swojej exekucyi dla Skarbu Kor: ale przytym stanie się przyczyną zruynowania Fabryk, a zatym pozbycia się w wielkiej bardzo części dzisiay przy Fabrykach znajdujących się Ludzi za Granicę, będzie Instrumentem ucisku, ięku, i płaczu, zimnem ściśnionego ubożego Ludu, gdy ten obuwie daleko drożey z powodu zabrania Skor na Skarb, albo będzie przynaglony opłacać, albo też nieużywanego dotąd tylko w niektórych miejscach, to iest Kurpiów powszechnie po całym Kraiu przymuszony zostanie używać; nie dogodzi Woysku, gdyż i to w daleko większej cenie pierwsze potrzeby czym znam obuwie i cały od rzemienia Lederwerk okupować będzie obowiązane, uczyni zatrudnienie w umiarkownniu i spłaceniu długów, tudzież w sprawiedliwym potrąceniu Dziezdzicom z ofiary dziesiątego grosza, iuż na podatek zaiętey, gdzie takowe Skory do Dworu oddawano, innym, że Skory z Bydła na potrzebę domową bitego, na Skarb iść nie powinny, a niektórym, że dla zachowania doskonałey Administracyi Skarbu koniecznie nie wyłączać nikogo, wszystkie Skory Skarbowi przyznać należy.

Ja więc Nayiaśń: Panie! i Prześw: Skonfed: Rzplitey Stany! gdy sobie mam za nymocniejszą chlubę to oświadczyć, iż za pozwoleniem tegoż szanownego Kolegi moiego do tey iego Wam Nayiaśniejsze Stany, celem nayskorszego podniesienia starodawney Swiętności Oyczyzny Naszey podaney w Proieckie myśli przykładałem się, znam oraz nayscislejszym obowiązkiem tego Proiektu (iż ani łamać może Traktatów, a zatym w niebezpieczeństwo naruszenia Sąsiedzkiej iakieykolwiek Monarchii wdawać, ani Fabryk ruynować, ani Ludzi z Kraiu do tych czas przy Fabrykach bawiących się rozpraszać, ani ubożich Rolników uciskać, i ceny dla Woyskowych w ich potrzebach podwyższać nie będzie) Justyfikacyą uczynić.

Owszem natychmiast, że Proiekt oddania Skor na

Skarb Pieniądze do tych czas z Kraiu wychodzące w Kraiu zatrzyma, Fabrykantów przez Lat dwie bądź trzy do znaczney liczby pomnoży, Rolnicze Produkta podniesie, Ludziom ubogim przez umiarkowanie sprawiedliwe Rządu Kraiowego ulgę uczyni, że Woysko wszystkie swoje potrzeby, co się tycze rzemienia, daleko taniey iak dotąd nabywać w Kraiu będzie, dowieść przedsiębiorę, a potym do otwarcia zdania moiego tak względem Długów, iakoby na krupkach zapewnionych, iako też względem podaney przez Dziedzicow do ofiary dziesiątego grosza z Produktu Skor Intryaty w iakimby mogły bydz bonifikowane sposobie; tudzież względem Skor ogółem od wszystkich Obywateli przez niektóre Osoby z Stanów Seymniących na Skarb życzooych, i zapewnienia niezawodnego rzeczonych Skor bez utajenia do Skarbu oddawania przystąpię, a spodziewam się, że przyczyny, które przełożę, uznane będą od Powszechności za naygruntowniejszą konwikcyą.

A nayprzed co się tycze Traktatow wzbraniających Nam, iakoby rozrządzenia własnymi Skorami, lub też Nas obowiązujących, ażebyśmy oneż koniecznie do Państw Zagranicznych wywozili, tych lubom ciekawie szukał, Artykuły nawet nayswieższych Traktatów czytał, i oneż roztrząsał, gdy nigdzie nie znajduię, i owszem Prawa dawne, mianowicie w R. 1538. Vol: I. fol: 532. 15°. Vol: II. fol. 596. 1620. Vol. III. fol: 374. naostatek 1647. Vol: IV. fol: 107. Wywożenia Skor i wyprowadzania koni za Granicę pod konfiskatą wzbraniające, gdy stanowione postrzegam, i znowu siłę i moc Kraiową w owych czasiach wystawiam sobie, nie mogę inaczey o tym zamiarze w ustanowieniu wspomnionego Prawa, sądzić tylko, iż Panujących i całego Narodu ten sam był cel, do iakiego i My dzisiay, obudziwszy się iakoby z długiego letargu, zmierzamy, to jest: ażeby iak nayliczniejsze utrzymać w Kraiu Fabryki, zabronić wychodu za Granicę Pieniądzy, a przez ten sposób Kray swoy i ludniejszym i bogatszym uczynić. Już tedy niknie, iak każdy zapewne widzi, przyczyna wystawiająca Nam boiaźń naruszenia Traktatów, które gdyby się znajdowały w tym układzie; lubobym ie brał za znamię i cechę hanbiącey Nas niewoli, i za Instrument kępuiący Nam ręce do poprawy

wewnętrzney Ekonomiki, iednakowoż przy tey ieszcze sła-
bości, zapewne iak nayświętobliwiey dotrzymać onych, że
obowiązanemi bylibyśmy radziłbym.

Ze nawet Fabryk przez oddawanie Skor na Skarb nie
zruynujemy, Ludzi z Kraiu nie pozbędziemy, owszem też
Fabryki pomnożemy, Ludzi do Kraiu ściągniemy, kilka millio-
now za Granicę przez złe Gospodarstwo wychodzących Pie-
niędzy przy sobie zatrzymamy, tak tego dowodzę; komuż
bowiem może być niewiadomo, że do czasu terazniejszego
rok rocznie po kilkakroć sto tysięcy Skor surowych Zydzi
handlarze za Granicę wywożąc, tak Kray z potrzeb ogoła-
cali, iż wielu bardzo Obywatelów, którzy nakładem swoim
Garbarnie powystawiali dla niedostatku Skor w Kraiu, któ-
rych pó jedney szukając gdy przed Zydami dostać nie mo-
gli, też same Fabryki zamknąć, Maystrów rozpuścić przy-
nagleni zostali. I lubo nie najmniey ta szkoda konsyde-
rowana być powinna, iednakże gdy nie na tym dowodzie moy
widok, chcę okazać tę partykularności, mimo siebie puszczyć;
powiem tylko: że Kray nasz w każdym roku wypuszczając
Skory za Granicę, kilka millionów przez zaniedbane a Rządowi
Kraiwemu istotnie potrzebne Gospodarstwo tracił wi-
docznie. Wyszło daymy to w tey małej proporcji za Gra-
nicę dwakroć sto tysięcy Skor surowych, Skorę każdą ra-
chując po 12. Zł. weszło do Kraiu dwa Milliony czterokroć
sto tysięcy Zł. potrzebował Kray na powrot tychże samych
Skor, płacił Skorę wyprawną po 36. Zł. więc odkupując te
Skory oddał te same Pieniądze, i ieszcze własnych Kraio-
wych Pienędzy gotowych dodał cztery Milliony ósmkroć sto
tysięcy. Miałam inne zdarzenia, które gowodowały Obywa-
telów do droższego odkupowania Skor, aniżeli po 36. Zł. bo
to zaświadczią nayswieżey JPP. Woyskowi nowo się zacią-
gający, że nie mogą w Kraiu w tym roku, ile potrzebowali,
dostać Skor, przynagleni zostali szukać ich za Granicą, a
tam po trzy i po cztery Czerw: Zł. iedną Skorę opłacać. Czy-
liż więc znajdzie się kto taki, któryby nie przyznał tey pra-
wdy, iż utrzymanie i wyrabianie Skor w Kraiu, utrzyma do-
tąd wychodzących kilka Millionów za Granicę Pienędzy w
cyrkulacji między Obywatelami, pomnoży Fabryki, ściągnie
do Kraiu Ludzi; bo ciż sami Zagraniczni Ludzie usłyszawszy

o takim urzędzeniu w Państwie Naszym nie mając do wyrobku Kunsztowi swojemu dostarczającego produktu, przyjdą go zapewne do Nas szukać, zwłaszcza gdyby im jeszcze Rząd Kraiowy wyższą opłatę iak tam biorą postąpił, bo na tym nigdy nie stracimy; staną się albowiem przy dozorze Rządowym tak użyteczni tutaj iak i tam byli, przyniosą z sobą dwoiaką szczęśliwość, raz, iż zaludnią Kray, drugi raz, iż Rolnicze Produkta potrzebując ich koniecznie do większego, podniosą szacunku. Chciałbym tylko N. Panie! i Prz: Skonf: Rzplitey Stany, ażeby w przyszłości przez oddzielny Projekt Monopolia arbitralne Cechowe zniesione były, które dla prywatnych zdzierstw tyle do tego momentu szkodziły Kraiowi naszemu, iż Nam Ludzi zdatnych użytecznych odrażały. Dzieje się to N. Panie po niektórych Miastach, (co mi jest doskonale wiadomo) iż niekróre Cechy ustanowiwszy prywatnie między sobą pewną liczbę Maystrów, dopotąd Czeladnika na Maystra nie przyjmą, dopokąd który z ueterminowaney liczby Maystrów nie umrze; Ione zaś Cechy tyle opłaty wymagają, że Czeladnik chociaż czasem więcej umiejący od Maystra zrażony niesposobnością, uchodzi z Kraiu, i tam, gdzie Policies dostrzegająca najmniejszych szczegółów kwintnie, osiadać zniewolony zostaje.

Ale Nayiaśn: Panie! mimo te zyskowe dla Kraiu naszego, które wyfuszczylem korzyści, gdybym mógł przenikać albo przynajmniej przeświadczonym u kogo zostać, że zabranie Skor na Skarb, stanie się Instrumentem ciężkiego dotknięcia Ludu Rolniczego, Ludu pracą rąk swoich Nas utrzymującego, któremu Kray, My wszyscy w Kraiu (iako wygod naszych, a może i zbytków dziełu) bydz wdzięczni, i od ucisku wszelkiego z naysciślejszych obowiązków zasłaniać go powinniśmy, tedyby Ja sam najpierwszy rzuciłbym się u podnoża Tronu W. K. Mci P. M. Miś: i niosłbym naysilniejsze prozby, ażebyś iako Oyciec nas wszystkich wymierzający równą Sprawiedliwość, nie pozwalał takowego dopuszczać się bezprawia; iestem Ja bowiem N. Panie z liczby tych, którzy gdy sławę panowania W. K. Mci i Narodu w części swey Szlachetney podnoszą, i chcą ją na potomność odległą naygłośniejszą uczynić, mają te cne myśli, i temu Ludowi, tym karmicielom naszym (by każdy z nich śmiało

wyznawał się byź Człowiekiem) w czasie sprawiedliwość wyprosić , owszem ażeby arbitralnemu zdzierstwu , iak do tych czas , nie podlegali , tego potrzeba , ażeby Skory dla ulżenia onymże : na Skarb były oddawane , i żeby dostatecznie to wniesienie w Nayiasn: Stanach dowiodł , tak się tłumaczę :

Ktoż nie przyzna z całej nawet powszechności , że do tego momentu przez zaniedbanie względem Ustaw szacunku rzeczy Prawami od R. 1451. *tit: De pretio rerum* ciągle stanowionemi włożonych obowiązków , tyle Rzemieśnikom każdy z Nas musi oddawać , wiele iemu się tylko podoba. Sarkaś na to i sarka Obywatel Stanu Szlacheckiego , utyskiwał Służący , zapewne stękał mocniej i Chłopek , kiedy za to obuwie , za które przed lat kilkunastu dał Zł: Pol: 4. dziś przynaglony zapłacić (z tey tylko przyczyny że Skory drogie) 9. i 10. Zł. sposobności iednakowoż Policies dostateczney mieć nie mogła , chociaż i naybaczniejszą w swoim Urzędowaniu byź może chciała , zapewnić się , czyli prawdziwe albo nie Rzemieśnika było tłumaczenie , bo się zawsze Zagranicznym Towarem , iż go ztamtąd musi sprowadzać (a Rzemień może iego nawet własney był wyprawy) mógł wymoczyć : dzisiaj zaś gdy wszystko w Kraiu rządzone będzie , gdy zapewne ci wielcy w Oyczyźnie Gospodarstwo Skarbowe z chwałą powszechną utrzymujący Mężowie , cenę Skor tak surowych , iako też od Garbarza wychodzących oznaczą , i Publiczność uwiadomią , i nawet dla Kraiowey potrzeby cenę zniżą , natenczas iuż bez zawodu Policies umiarkowawszy miejsce drogości , pracę rąk iego , zysk Rzemieśnikowi przyzwoity uznawszy , wskaże nie za 10. Zł. ale za połowiczną cenę dla Ludzi pracowitych odprzedawać obuwie ; com powiedzieł o Chłopkach , to może byź do każdego urządzone Stanu , abyśmy tylko wszędzie Policiem ustanowili ; a na tym zawsze Kraj zyskiwać będzie , Rzeżaik zaś nigdy tracić nie może iako żadnego niedający Podatku , bo to *ultimus Consumens* , iako to oprócz ogułu Obywatelów mieszkańców całego Kraiu , Kapitaliści , Cudzoziemcy , Proźniacy , Zbytkuiący (których aden inny Podatek , oprócz tego *prima necessitatis* dotknąć z Nas nie potrafił) opłacać będą musieli .

u Też same swoje potrzeby z przyczyn powyższych wszyscy Woyskowi niższą daleko , iak do tych czas , będą okupowali ceną .

Poznać więc każdy z Was N. Stany może, że Fabryki dawne nie będą spustoszone, owszem pomnożone, Kraj w ludności powiększony, Pieniądze dotąd z Kraiu wychodzące, w Kraiu utrzymane, Lud pracowity i jako ztąd korzyści odnoszący nieuciśniony, i Traktaty zostaną nienaruszone, a co najmilszą przyniesie satysfakcją, że Skarb Millionami napełniony, da w skutku oglądać Stu Tysięczne Woysko.

Kiedy zaś i Summy na Krupkach zapewnione, i intraty z Skor przy ofercie 1000 grosza przez Dziedziców Kommissarzom popodawane, iak się głosy w tey Izbie dały słyseć, mają zatrudnić Nayiaśn: Stany, radziłbym, ażeby podług poważnych Zdań JW. Woiewody Sieradzkiego i Kasztelana Woynickiego, ile że już są iak było oświadczone w tey mierze do nasładowania łatwe Dekreta, pozwolić przy Poglównym Zydowskim dla zaspokoienia Kredytorów, i wynadgrozdzenia intraty do 1000 grosza podaney po kilka groszy, aż do zadosyć uczynienia zupełnego Kredyterowi, a zaś Dziedzicowi nazawsze na każdej Głowie Zydowskiej podnieść.

Usprawiedliwwszy więc tym sposobem Projekt Kolegi mojego, w obliczu Maiestatu W. K. Mci P. M. Miś: w obecności waszey Nayiaśn: Stany wyznać muszę, iż gdy w pierwiastkach żądane ogólne od wszystkich *nemine excepto*, oddanie Skor na Skarb o moje objęło się uszy, nie przyjmowałem tego Zdania w inszym widoku, iak tylko za takowe wniesienie, gdy nayuboższego, bardziey Skorą Bydłęcą do potrzeb Rolniczych Gospodarskich konieczną, aniżeli mięso mieć żądającego dotknie, stanie się uciążliwym ięku, stękania i narzekania echem, a zatym do zniesienia teraz uchwalonego Prawa, niezawodnym Instrumentem, chciałem więc z tego powodu sprzeciwiać się najmocniey temu wnioskowi, i z następnych przyczyn, że Szlachcić uczyniwszy ile z siebie dosyć w ofercie dziesiątego grosza, gdyby ieszcze i Skorę z Bydłęcia na potrzebę domową zabitego dać był przynaglony, dawałby w pięciorakim gatunku Podatek. Pierwszy dziesiątego grosza; Drugi w Skorze Bydłęcey na Skarb darmo oddaney; Trzeci będąc przynaglony konieczną potrzebą w odkupieniu darmo daney Skory; Czwarty w Podatku *ultima Consumentia*, gdyż go i ten na czas przybyłego do Miasta dotknie; Piąty w Stęplowym Papierze, postanowiłem u siebie nigdy na to

nie pozwolić, lecz zastanowiwszy się z uwagą, iak wieleby ztąd wyniknąć mogło w Administracyi dla Skarbu Koronnego inkonweniencyi, skłoniłem myśl moją do innego śródka, i na wzór Propozycyi przez JW. Nurskiego, na odbytey Sessyi uczynioney; ten bowiem gorliwy i ze wszech miar tak odemnie, iako i od Powszechności poważany Poseł, z swoiey wywięzując się względem mniey majątnych Obywateli (aby ci uciążonemi nie zostali) gorliwości, radził, ażeby Skory pokąd na miejscu konsumpcyi znajdować się będą, do Skarbu nie należały, mówił to zapewne tym instynktem nie żeby sobie i innym majątnym dogodził, (gdyż znana iego o reprezentacyą Narodu ustawiczna chęć zaręcza za niego) ale żeby mniey majątni współ Bracia nasi byli od takowey uwolnieni daniny: Iż nasładowując iego myśli, w celu tym samym, lecz w innym sposobie Nayiasn: Seymującym Stanom również potrzebie tych Braci naszych dogadzaiący, ale wszystkich Skor z Bydła na potrzebę domową zabitego w miejscu nie przytrzymujący oświadczyć mam za powinność śródek. Zezwalam z miejsca mego na wszystkie Skory, ażeby na Skarb oddawane były, zostawiając tylko do kaźdey Wsi Polwarczney na wyrobienie białego Rzemienia do potrzeb Rolniczych z zabitego na domową potrzebę Bydła Skor cztery; ten warunek gdy będzie dołożony, możniejsi przez wspaniałość, mniey zaś majątni gdy do potrzeb swoich gospodarskich będą mieli wolność co rok tych kilku Skor użyć w słodkim uwielbieniu przyimają, chciałbym iednakże, ażeby gdyby tey Skory nie wy potrzebował, nie mógł iey nigdzie obrocić, iak tylko do Składu przez Skarb oznaczonego, i to chęć mieć iak nayuroczyściey ostrzeżono, ażeby tak Garbarze iako też wszyscy w Kraiu Rzemieślnicy, których Professya bez rzemienia obeyść się nie może, pod karą pieniężną, i konfiskatą Skory nie zkądinąd, iak tylko z Składu Skarbowego brać do wyrabiania Skory Stęplem oznaczone byli obowiązani. Ten sposób zapewni i Manipulacyą Skarbową, i w czasie da oglądać te wszystkie, ktore w niniejszym głosie wymieniłem niezawodne korzyści, dla tego poważam się dopraszać JW. Marszałka Seymowego, ażeby raczył się zapytać Nayiasn: Stanów, czyli na ten moy podany śródek nie nastąpiłaby iednomysłność.

XVIII.2.394